

we er nog nooit last van gehad. Wel komen er ieder jaar spinseltjes te zien en dan krijg ik ook wel eens een angstige aanmaning om in te grijpen, maar wij bekijken dat heel gemoedelijk en „erg” is het nooit geworden. Als belooning krijgen we dan in den nazomer de mooie gespikkelde motjes te zien op de bloemtuijen van het koninginnekruid.

Plant dus gerust kardinaalsmutsjes ook in uw netten tuin.

JAC. P. THIJSSSE.

HET WONDERLIJK GEDRAG VAN DE KEMPHAANTJES OP DE BALTSPLAATS.

Voor ik U ga vertellen over de levensgeschiedenis van de Kemphaantjes zooals wij dat te zien kregen in een reeks van seizoenen vanuit mijn schuilhut daar tusschen de vogels, wil ik allereerst de vraag stellen of het gedrag van de Kemphaantjes werkelijk wel zooveel „wonderlijker” is dan dat van de andere vogels. Want ook al gedragen de vogels zich anders dan wij ons dat in een „normaal” vogelgezin voorstellen, in werkelijkheid zijn er nog tientallen van soorten te noemen, die eveneens van dezen levensregel afwijken. Bovendien biedt de natuur ons zoo’n groote verscheidenheid van levensuitingen, dat we, om het alleen dan nog maar bij de vogels te houden, geen twee soorten kunnen noemen die in alle opzichten precies de zelfde levensgeschiedenis hebben.

Zien we b.v. bij de Kievit, den Tureluur en den Grutto, om maar enkele van de meest bekende soorten te noemen, dat zoowel de wijfjes als de mannetjes zich met het bebroeden der eieren bemoeien, terwijl zij ook samen het nest bouwen en de jongen verzorgen (hoewel de gedragingen van elke soort daarbij weer geheel anders zijn), bij de eenden doet het stemmig gekleurde wijfje dit alles op haar eentje, terwijl de bonte waard in de buurt de „wacht” houdt (zooals wij menschen dat tenminste noemen). En terwijl we zien, dat de blauwe Reigers al het werk weer samen verdeelen, laat hun familielid de Roerdomp het bebroeden der eieren en ’t verzorgen van de jongen weer aan zijn wijfje over, terwijl daarentegen zijn kleine neef, de Wouwaap, die toch uiterlijk (hoewel kleiner van stuk), bijna volkomen op hem gelijkt, zijn wijfje met alles behulpzaam is, vanaf den tijd dat zij aan het nest bouwen, totdat de jongen geheel zelfstandig zijn.

Ook zijn er vogels waarbij het de gewoonte is, dat de mannetjes als „moeder” optreden. Zooals dit o.a. het geval is bij de Morinelplevier, die op den dag, nadat het legsel compleet is, door zijn wijfje in den steek gelaten wordt en eenzaam de eieren uitbroedt en de jongen verzorgt, evenals dit het lot is van de mannetjes der beide franjepooten. (Het aardige is, dat bij deze soorten de wijfjes het opzichtige bruijloftskleed dragen en de mannetjes het meer stemmige „broedkleed”.) Ook bij den Regenwulp en den Zwarten Ruiter zijn het alleen nog maar de mannetjes, die tegen het

Foto Nol Binsbergen.

Al het werk van nestbouw, broeden en verzorgen der jongen is alleen voor het wijfje, terwijl de haantjes weer andere avonturen hebben.

HET WONDERLIJK GEDRAG VAN DE KEMPHAANTJES

297

uitkomen der eieren broeden en verder zonder de hulp van het wijfje de jongen opvoeden.

Al deze vogels gedragen zich dus anders, dan wij dat normaal hadden voorgesteld en wanneer wij ons nu de vraag gaan stellen, wat hiervan de oorzaak is, kunnen we dit antwoord geven: Elke vogel wordt gedreven door de bij hem aanwezige instincten (driften) waarnaar hij gedwongen is zich te uiten.

Bij de mannetjes der Eenden en die van den Roerdomp zou dan wel de paringsdrift aanwezig zijn, maar niet de broed- en verzorgingsdrift, zooals dat dan ook het geval is bij de wijfjes van de Franjepooten en de Morinelplevier. Ook de Koekoek mist de broed- en verzorgingsdrift. Zoo zouden we met het opnoemen van voorbeelden door kunnen gaan, kortom is het echter zoo, dat alles in de natuur zijn taak

Foto Nol Binsbergen.

Afb. A. . . . tijdens de opwindende oogenblikken (wanneer er een wijfje strijkt) krijgen we telkens een „schijncoëpulation” te zien.

heeft, waartoe het dier door de aanwezige instincten gedreven wordt. En om nu op de Kempshaantjes terug te komen, waarvoor ik deze wel wat uitvoerige inleiding maakte, ook zij handelen naar de bij hun aanwezige instincten tijdens de voortplanting. En omdat zij zich niet bemoeien met den nestbouw, het bebroeden der eieren of het verzorgen der jongen en zij het zelfs met meerdere wijfjes houden (van paarvorming zooals we dat bij de andere weidevogels te zien krijgen is dus geen sprake), is het hoofdzakelijk de paringsdrift, die hun drijft tot dat „onverklaarbare” gedrag tijdens de balts op en ook wel buiten de „stoeplaats”.

Eigenlijk hadden we deze plaats beter *baltsplaats* of *paringsterritorium* kunnen noemen, want hoewel het spel der haantjes inderdaad op stoeien lijkt (terwijl er ook gevochten wordt, waarvan ik u straks zal vertellen), dat ze daarvoor op deze plaats bijeen zouden komen, is moeilijk aan te nemen. Bovendien zagen wij herhaaldelijk, dat het spel der haantjes om de hennetjes te doen was; zooals gezegd een tentoon spreiden der bij hun aanwezige driften.

Toch zijn er mensen die willen beweren, dat het spel der haantjes niet om de hennetjes begonnen is, terwijl deze laatsten maar weinig op het tournooiveld zouden komen en de paring voornamelijk daar buiten zou gebeuren. Maar als deze mensen ook eens hun schuilhut tusschen de „vechtende” haantjes hadden gezet, zoodat de schuwere hennetjes zich niet lieten afschrikken door hun openlijke vertooning, zouden ze beter kunnen weten. Bovendien bewijzen de foto's bij dit artikel wel degelijk, dat de hennetjes bij de haantjes op het tournooiveld komen; soms waren er zelfs meer hennetjes dan haantjes (vooral in Mei) en in zulke gevallen was het heelemaal niet zeldzaam, wanneer ik 25 maal achtereen een copulatie zag. Toch kan het wel gebeuren,

Foto Nol Binsbergen.

Afb. B. Wanneer er een hennetje in de buurt vliegt spreiden de haantjes de vleugels en beginnen er snel mee te klappen. „Lokhouding”.

dat er op een bepaalde „stoeiplaats” weinig hennetjes komen, en wel omdat de laatsten voor hun nestplaats vooral de voorkeur geven aan zure gronden, waar veel juncus-soorten voorkomen, en de haantjes altijd weer hun zelfde stoeiplaats opzoeken, jaar in jaar uit, ook al worden de landen in cultuur gebracht en zelfs al zou er een weg dwars door hun „stoeiplaats” komen te liggen. (Texel, Waal en Burg.)

Maar laat ik op mijn verhaal niet vooruitloopen en u vertellen van het „wonderlijke spel” der haantjes, zooals wij dat elk jaar te zien kunnen krijgen. Bovendien zien de vogels er zoo uitzonderlijk uit en laten ons zoo'n verscheidenheid van kleuren zien als nergens anders in de vogelwereld.

De hennetjes zien er heel gewoon uit en ook aan de veel grootere haantjes is in de wintermaanden niets bijzonders te zien. Maar zoodra is het voorjaar aangebroken en buitelen de eerste kievitsdoffers, in afwachting der wijfjes, in zwoegende vlucht

weer boven de groene weide, of de Kempshaantjes beginnen te veranderen. De sierveeren aan kop en hals verlengen zich tot kragen en oorpluimen en zoo wonderlijk zien zij er dan uit, dat het ons moeite kost, er nog een vogelvorm in terug te vinden. Doch het is niet alleen het uiterlijk, dat bij deze vogels zoozeer verandert en onze aandacht vraagt, ook innerlijk ondergaan ze een verandering.

Zooals elk voorjaar trekken ze in April weer naar de „stoeiplaats” waar ze tot ver in Juli te vinden zijn. Daar vertoonen ze jaar in jaar uit, steeds weer op de zelfde plaats hun „steekspel” en trekken tegen elkaar ten „strijde” tot eer van hun wetenschappelijken naam: *Philomachus pugnax*, wat zoo veel wil zeggen als „strijdminnende vechtjas”.

In vliegende vaart, met de snavels naar voren gericht, gaan ze op elkaar in, botsen

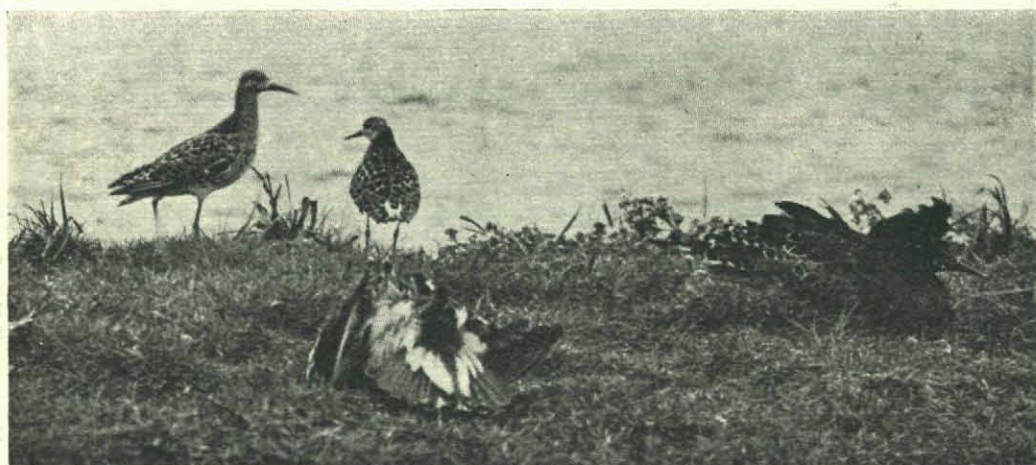

Foto Nol Binsbergen.

Afb. C. De hennetjes zijn gestreken en het haantje voert op zijn paringsterritorium den „copulatiestand” uit

borst aan borst tegen elkaar op, deelen elkaar met de vleugels klappen uit, springen dansend omhoog, vallen weer neer, springen weer op, om dan ineens met den snavel op den bodem gedrukt neer te hurken op het platgetrapte gras van de arena. En omdat elk haantje daar zijn vaste plekje heeft, komen er later kale plekken, welke een duidelijke grens vormen van het „paringsterritorium” van elk dezer haantjes, soms gedeeld door twee „vriendschappelijke mogendheden”.

Veelal pikken zij elkaar met de dolksnavels op de kale met wratten bedekte plek aan den kop, zoodat daar soms het bloed uitvloeit en een paar maal zag ik duidelijk hoe een haantje, die nog veertjes aan den kop had, telkens weer door zijn tegenstander daar gepikt werd, zoodat de veertjes in het rond stoven en ook hij na een uurtje een kalen kop had. (Let daar eens op!!)

Ongelukken zag ik echter niet gebeuren bij deze vechtpartijen, wel zag ik verschillende malen, dat er een haantje in het vuur van den strijd achteruitgedrongen werd

en te water viel. Maar dat deerde hen niet, want evenals de meeste weidevogels kunnen ze goed zwemmen.

Zulke hooglopende ruzies gebeurden altijd, doordat een van de haantjes een ander van zijn „vaste plek” wilde verdrijven. Want dit staat onomstootelijk vast, en dat zag ik ook telkens weer, wanneer ik daar in de schuilhut tusschen de vogels zat, elke haan heeft zijn vaste plek, zijn paringsterritorium, waar hij de hennetjes verwacht en welke plek hij tegenover de andere mannetjes verdedigt: vandaar de gevechten.

Foto Nol Binsbergen.

Afb. D. De hennetjes maken toilet voor de paring en de meeste haantjes liggen met den snavel op den bodem „gedrukt”

Nu zag ik, dat er op de stoeplaats een bepaald stuk was, waar altijd de meeste hennetjes te vinden waren en begrijpelijk was deze plek bij de haantjes in trek en werd daar ook het meest om gevochten. En nu zien we weer, wat we de selectie in de natuur kunnen noemen, die haantjes welke zoo'n plek het best konden verdedigen, en waarbij dus zeer waarschijnlijk de driften het meest aanwezig waren, hadden de beste papieren bij de wijfjes. Op den tweeden rang stonden de „minder sterken” en aan den buitenkant de „toeschouwers”, die niet zoo'n vast paringsterritorium hebben. (Dat is op zoo'n stoeplaats ook altijd goed te zien, doordat deze plekken minder diep in den bodem uitgesleten zijn!) en die veelal achter de hennetjes aanvlogen, wanneer

zij de baltsplaats verlieten, zoodat er dus weleens een paring buiten de stoeiplaats gebeurde. Soms zijn er zelfs haantjes, die door de paringsdrift gedreven in de buurt van een reeds broedend hennetje te vinden zijn en daarover las ik in een onlangs verschenen vogelboekje, dat zoo'n haantje dan de „wacht” zou houden. Natuurlijk is dat beweren zonder zin, want ook bij de andere vogels, waarbij de mannetjes zich niet met nestbouw, broeden enz. bemoeien, is het alleen maar de paringsdrift, die deze vogels in de buurt van de broedende wijfjes drijft. En 't is goed, dat de natuur bij al deze mannetjes, welke zich niet met broeden en verzorgen der jongen bemoeien, de paringsdrift bij hen zoolang door laat werken en ze daardoor nog in de buurt van het wijfje blijven, want mocht door het een of ander het legsel verstoord raken, dan

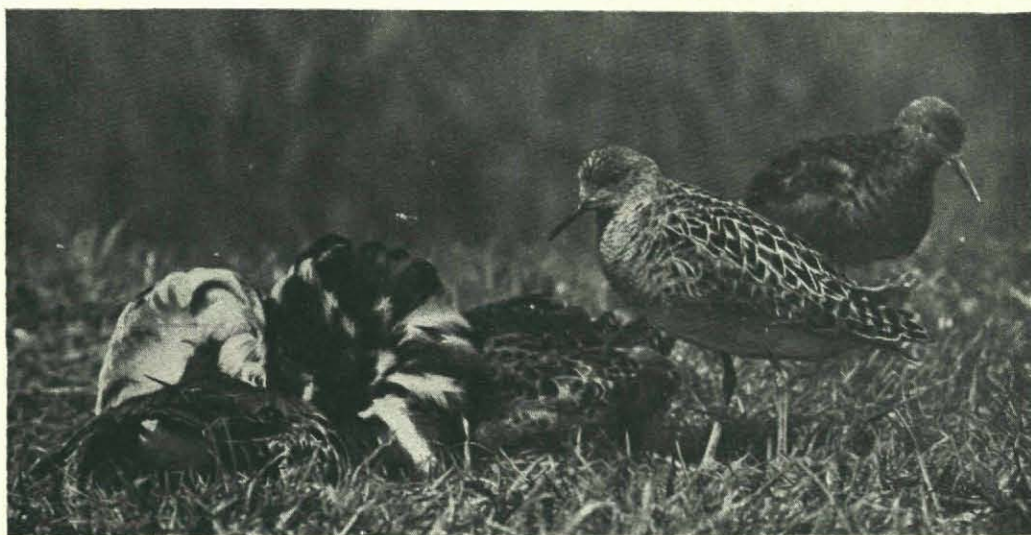

Foto Nol Binsbergen.

Afb. E. Dan zoeken de hennetjes een haantje uit

is ook daar direct het mannetje weer, dat zorgen kan voor de bevruchting van een nieuw broed.

Vooral in den eersten tijd vroegen we ons telkens af, wat toch dat spel van de haantjes op de stoeiplaats te beduiden had. Vechten was het meestal niet, dat zagen we al gauw aan de eenzame haantjes, die buiten de baltsplaats, zonder „tegenstrijder” dus, precies dezelfde standen aannamen als hun kornuiten op de baltsplaats. Later toen we de copulatie gezien hadden, en zooals gezegd het was geen zeldzaamheid wanneer we dat in 't hartje van den broedtijd 25 maal op één dag zagen, constateerden wij, dat de standen welke de haantjes tijdens de balts aannemen duidelijk overeen kwamen met die welke voor en tijdens de copulatie te zien waren. Vooral bij de haantjes, welke samen één paringsterritorium hadden, viel dat duidelijk op en daar zagen we ook telkens een „schijncopulatie” (door twee haantjes dus). Zie rechts naast 't wijfje.

En het is ook logisch, dat de Kempshaantjes zich zoo gedragen, evenals wij ook bij

andere vogels te zien krijgen. Zoo zien we dat de Kievitsdoffer reeds kuiltjes draait en zijn „broedterrein” verdedigt voordat hij gepaard is. De Sterntjes „spelen” tijdens de paring met vischjes en voeren elkaar; ook al ceremoniën, welke later bij de aflossing van het broeden en het verzorgen der jongen pas echt gaan gebeuren. Ook de blauwe Reiger maakt op het leeg nest een snapbeweging alsof hij een visch vangt. Zoo zijn er nog tientallen van voorbeelden op te noemen en al deze dieren bewijzen ons, dat de nestbouw-, broed- en verzorgingsdrift reeds tijdens de paring aanwezig is, waardoor de vogels dan ook gedrongen worden zich zoo te uiten.

Maar de Kempphaan bemoeit zich niet met al die „huiselijke” zorgen en laat al het werk, zooals het uitzoeken van een nestplaats, het nestelen, broeden en verzorgen der

Foto Nol Binsbergen.

Afb. F. Als dan het hennetje, met hangende vleugels, het haantje beduidt op te staan . . .

jongen, aan de wijfjes over en alleen voor de bevruchting van de eieren heeft het hennetje dan ook 't haantje nodig.

Zoo worden dus ook de Kempphaantjes, net als de andere vogels, tijdens de balts gedreven door de bij hun aanwezige instincten (in dit geval dus alleen de paring) en dit is normaal. Was het anders, dan pas konden we spreken van een onbegrijpelijk gedrag.

Toen we dan eenmaal, na vele dagen van waarnemen, de conclusie hadden getrokken, dat de Kempphaantjes tijdens hun spel op de baltsplaats alleen gedreven werden door de paringsdrift (omdat er bij deze vogels geen andere voortplantings-instincten aanwezig zijn) waardoor de haantjes de hennettes kenbaar maakten wat er in hun omging, konden we aan het gedrag van de haantjes reeds van te voren zien, wat er zich het volgende oogenblik zou afspelen. En omdat ik hoop, dat vele lezers van

De Levende Natuur in het a.s. voorjaar eens naar het interessante spel der Kemp-haantjes gaan kijken, laat ik hieronder in het kort nog even de standen volgen, zooals wij ze geregeld te zien krijgen, met verwijzing naar de foto's die daarvoor wel het duidelijkst spreken. Natuurlijk is het niet mogelijk in dit korte bestek alles te vertellen wat ik in den loop der jaren zag, terwijl al de foto's die ik maakte, vele nummers, misschien wel een geheel jaargang van dit blad zouden beslaan.

Vele interessante waarnemingen deed ik nog in de schuiltent, zooals o.a. van een bijna geheel witten vogel, waarvan ik niet wist of het een hennetje of een haantje was. Die werd door de haantjes op de baltsplaats als een hennetje behandeld, doch gedroeg zich op het kritieke moment als een haantje. Daar hoop ik later nog eens van te vertellen. Hier volgen dan eerst de standen:

Foto Nol Binsbergen.

Afb. G. Onder het toesnellen van de anderen geschiedt de copulatie . . .

Afb. A. Nadat ik me in de schuilhut verborgen heb keren de rondvliegende haantjes weer op de baltsplaats terug en nemen na een uitdagend steekspel, elk hun vaste paringsterritorium weer in beslag. Op sommige van deze plekken zijn steeds twee haantjes te vinden, die dan samen de „paringsceremonie” uitvoeren en waarvan we in de opwindende oogenblikken telkens een „schijnocopulatie” te zien krijgen, rechts naast het hennetje.

Wanneer er een hennetje in de buurt vliegt, spreiden de haantjes de vleugels, houden ze uitgestrekt omhoog, zoodat de lichte vleugelonderkant duidelijk opvalt en beginnen er snel mee te klappen. „Lokhouding” Afb. B). Dit gebeurt ook wel wanneer er een haantje strijkt („bij vergissing” of in opwinding van het gezamenlijke „parings-spel” der haantjes?).

Als het hennetje strijkt, raakt de heele bende in opwinding en voorover met den snavel recht vooruit en de staart en vleugels half gespreid maken ze hun opwachting (duidelijk in de stand van het haantje tijdens de copulatie.) Zie afb. C, waar de

hennetjes zijn gestreken en het haantje op zijn paringsterritorium den „copulatiestand” uitvoert. Let ook op de haantjes van de andere afbeeldingen o.a. afb. A, waar de haantjes rechts van het neergestreken wijfje een „schijnocopulatie” verrichten.

De hennetjes maken toilet voor de paring en de meeste haantjes liggen met den snavel op den bodem „gedrukt” (net als de hennetjes tijdens de paring) op hun territorium. Afb. D.

Dan zoeken de hennetjes een haantje uit, bij welk haantje ze in ieder geval dien dag tijdens de paring telkens terugkomen en naar ik bijna zeker weet ook op andere dagen „teeltkeus van de zijde der wijfjes” dus. De haantjes echter houden het op die zelfde dagen wel met meerdere wijfjes. Afb. E.

Als dan het hennetje, met hangende vleugels, het haantje beduidt op te staan, door hem met den snavel te duwen, wat soms na een heelen tijd pas gelukt (soms ook niet) afb. F, drukt het hennetje zich bliksemsnel neer op de plaats waar het haantje lag, waarna onder het toesnellen van de andere vogels de copulatie geschiedt. Afb. G.

Daarna begint het haantje meteen weer zijn paringsterritorium te zuiveren, door de haantjes, die in een kring om zijn gebied liggen een voor een op de kale plek aan den kop te pikken en keert weer bij het wijfje terug.

Wanneer het haantje voor de bevruchting van het legsel heeft gezorgd, is de rest van het werk voor 't wijfje alleen.

NOL BINSBERGEN.

BERINGERS LITHOGRAPHIAE WIRCEBURGENSIS.

Het elkaar foppen zit den mensen in 't bloed. Het is een minder prijzenswaardige gewoonte, die makkelijk in bedriegen kan overgaan.

Een fopperij in de palaeontologische wetenschap, die heel wat stof heeft doen opwaaien en papier heeft vuil gemaakt, heeft voor ruim 200 jaar plaatsgevonden.

Nog op den huidige dag fabriceert men oude, antieke meubels, bakt men 2000 jaar oude urnen, vervaardigt men bijlen uit het stenen tijdvak en tovert men recente visgraten in de 50 miljoen jaren oude kalkmergel van Valkenburg.

Er was een tijd, dat het vinden van fossielen nog een nieuwigheidje was en dat leken in dit vak spotten met degenen, die aan zulke spelingen der natuur geloof of waarde hechtten.

Het was omstreeks 1725, dat in Würzburg een dokter leefde, professor in de anatomie en chirurgie. Hij zocht in de steengroeven aldaar herhaaldelijk naar fossielen en 't is begrijpelijk, dat hij de vondsten der arbeiders zeer op prijs stelde in den letterlijken zin van het woord. Waar het hart vol van is, stroomt de mond van over en zo